

Л.С. Сырымбетова¹, В.В. Сергеева^{2*}, К.С. Бутенова², Л.М. Муратова³

¹Павлодар педагогикалық университеті, Қазақстан;

²Инновациялық Еуразия университеті, Қазақстан;

³Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қазақстан

*(Хат-хабарларға арналған автор. E-mail: naimanka_45@mail.ru)

ORCID 0000-0002-5063-3231¹

«Рухани жаңғыру» құндылықтарын ілгерілетудегі ЖОО әлеуеті

«Рухани жаңғыру» бағдарламасын жүзеге асыру бойынша жұмыстың негізгі мақсаты — ұлттық құндылықтарды сақтау және көбейту. «Рухани жаңғыру» бағдарламасы — қазіргі Қазақстанның тарихи дамуындағы жаңа кезең. Әрбір жеке тұлғаның қоғамдық санасын жаңғырту кәсіби қызметте табасқа жету және өзінің бәсекеге қабілеттілігін бекіту мақсатында жастардың көзқарасын қайта қарауды көздейді. Бұл ретте ғасырлар бойы жинақталған барлық оң тәжірибені, халық пен елдің ерекшеліктерін сақтау маңызды және бұл процесте білім беру жүйе құраушы рөл атқарады. Бүгінгі таңда Қазақстанда құндылықтарды студенттік ортаға жылжыту, жастарда Отанның бүгінгі мен өткеніне қатыстылық, оның болашағы үшін жауапкершілік сезімін қалыптастыру мәселесі өткір тұр, бірақ бұл процесті жүзеге асырудағы білім беру кеңістігінің әлеуеті толық ашылмаған. Осы мемлекеттердің өзгерген білім беру кеңістігі жағдайында мемлекеттер ұсынған барлық құндылықтарға ие, жас азаматтардың рухани құндылықтарын дамытуға және сақтауға жауапты әлеуметтік белсенді жаңа ұрпақты қалыптастыру процесі өзекті болып табылады. «Рухани жаңғыру» бағдарламасының құндылық бағдарларының қалыптасуының бастапқы деңгейін анықтау мақсатында қазақстанның жоғары оқу орындарының студенттері мен оқытушылары арасында Google нысанын пайдалану арқылы онлайн-сауалнама ұйымдастырылды. Бұл сауалнаманың маңыздылығы қазақстандық студенттер арасында «Рухани жаңғыру» құндылық бағдарларының қалыптасуының бастапқы жағдайын анықтау мүмкіндігінде жатыр. Өз кезегінде, бұл нәтижелер қазақстандық жоғары оқу орындарында «Рухани жаңғыру» бағдарламасының құндылықтарын ілгерілету контентін анықтау үшін бастапқы ұстаным болады. Сауалнама студенттердің әлеуметтендіру процесін жандандыру қажеттілігін растады. Біздің идеямыз оқу процесінің жүйелілігін оны оқу пәндерінің мазмұнына интеграциялау арқылы қамтамасыз ету болып табылады. Осы аспектіде «Рухани жаңғыру» құндылықтарын студенттік ортада ілгерілету жоба шеңберінде одан әрі жұмыс істеудің мәні болып табылатын әдіснамалық шешімдер мен стратегияларды іздестіруді қажет етеді. Күтілетін нәтижелер «Рухани жаңғыру» құндылықтарын студенттік ортада ілгерілетуге ықпал ететін болады.

Кілт сөздер: Рухани жаңғыру, құндылықтар, ЖОО, студент жастар, жаһандану, бірегейлік, қазақстандық, ұлттық, жас ұрпақ.

Kipicne

Бүгінгі таңда қазақстандықтар Қазақстан тарихында жаңа кезеңнің пайда болуының куәгерлері болып отыр. Оның бірегейлігі — Президент жариялаған жаңғырту процесі бір мезгілде үш бағытта жүзеге асырылады: экономиканы жаңғырту, ауқымды саяси жаңғырту мен қоғамдық сананы жаңғыртудың негізін қалаған конституциялық реформа. Бүгінгі таңда жас ұрпақ арасында жаңа сананы қалыптастыру, Отанның бүгінгі мен өткеніне қатыстылық, оның болашағы үшін жауапкершілік сезімдерін дамыту мәселесі өткір тұр.

«Рухани жаңғыру» бағдарламасында көрініс тапқан жаһандану және әлемдік білім беру кеңістігіне кірігу процесі жағдайында әлеуметтік белсенді, ақыл-ой деңгейі жоғары, ұлтаралық қарым-қатынас мәдениеті жоғары, ұлттық сана-сезімнің стереотиптерін еңсеруге қабілетті, өсіп келе жатқан құлшылықта жаңа қазақстандық патриотизмді тәрбиелеуге қабілетті болашақ мамандардың жаңа буынын тәрбиелеу процесі өзекті болып табылады.

Бұл бағдарлама бірнеше негізгі бағыттарды қарастырады.

1. Бәсекеге қабілеттілік.
2. Прагматизм.
3. Ұлттық бірегейлікті сақтау.
4. Білімге табыну.
5. Сананың ашықтығы [1].

Олардың барлығы өте сыйымды және маңызды. Болашақ мамандарды құндылықтар, ұлттық тарих, салт-дәстүрлер негізінде даярлау міндеті жоғары мектептің оқу-тәрбие процесінің негізінде

жатыр. «Мәңгілік Ел» бағдарламасында «Рухани жаңғыру» пререквизиті ретінде негізгі мақсаттардың бірі жалпыұлттық құндылықтарды нығайтуда жетекші күшке айналуға тиіс ұлттық зиялылықтың рөлін көтеру болып табылатыны атап өтілген. Сананы өзгерту үшін, білімді діни ұғымға айналдыру үшін оқу орындарын, соның ішінде жоғары мектепті студенттер арасында «Рухани жаңғыру» құндылықтарын ілгерілету үдерісін өз назарын аударуға шақыру маңызды [2].

Студент жастарда «Рухани жаңғыру» құндылықтарының қалыптасу деңгейін анықтауда біздің зерттеуіміздің қажеттілігі жоғары оқу орны жағдайында контентті және оларды жылжыту тетіктерін анықтау қажеттілігімен шарттасқан.

Мақалада Орталық Қазақстанның жоғары оқу орындарының бірінің базасында өткізілген зерттеу нәтижелерін баяндаймыз. Зерттеу әдісі ретінде онлайн-сауалнама әдісі таңдалды, «Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында қазақстандық студенттердің рухани құндылықтарының қалыптасу деңгейі сауалнамасымен ұсынылған, құрамында 9 ұстанымы бар Гугл түрінде орындалған. Сауалнама жасырын түрде қазақ және орыс тілдерінде өткізілді.

Зерттеу нәтижелері

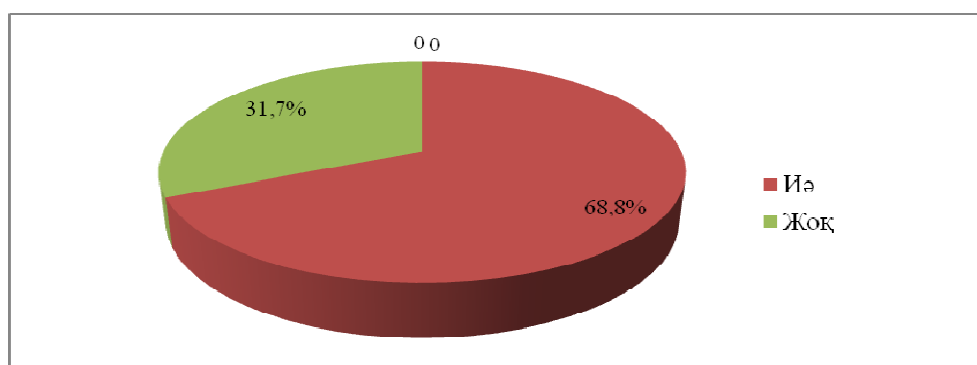
Қатысушылардың іріктемесі 241 адамнан тұрады: 134 қазақ тілді және 107 орыс тілді респонденттер.

Біз талдаған позициялар келесі бағыттарды ұсынды:

1. Табысты анықтаудағы білімнің рөлі.
2. Өзінің өмірдегі анықтамасы.
3. Жеке тұлғаның бәсекеге қабілеттілік факторларының маңыздылығы.
4. Жеке тұлғаның ұмтылысы.
5. ҚР Президентінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласымен танысу.
6. «Рухани жаңғыру» бағдарламасының бағыттарын білу.
7. Қоғамдық сананың өзгеруіне ықпал ететін факторлар.
8. Жастар арасында ұлтаралық келісім мен толеранттылықты қалыптастырудағы мемлекеттік саясаттың рөлі.

Бағалау респонденттер жауаптарын қойған кестелерде анықталған критерийлер бойынша жүргізілді. Әрбір өлшем бойынша саны мен үлесі есептелді.

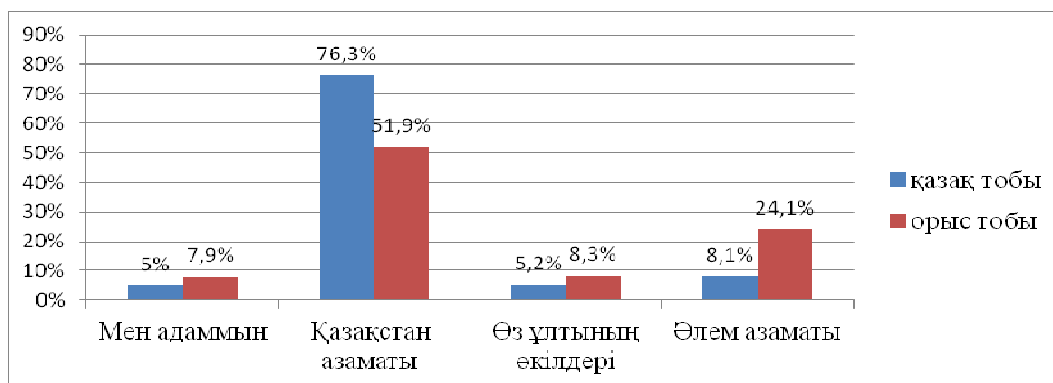
«Білім сіздің жетістігіңіздің негізгі факторы болып табыла ма?» деген сұраққа қазақ тілді студенттердің 93,3%-ы және орыс тілді студенттердің 65,7%-ы «иә» деп жауап берді, бұл сауалнамаға жоғары курс студенттері де, 1 курс студенттері де қатысқанын ескерсек, білім құндылығының жеткілікті деңгейде қалыптасқандығын көрсетеді.

Сурет 1. Сіздің ойыңызша, білім сіздің жетістігіңіздің негізгі факторы болып табылады ма?

Сонымен бірге, жеке тұлғаның бәсекеге қабілеттілік факторларының маңыздылығы бойынша саралау кезінде (мұнда 1 — бұл ең аз маңызды фактор, ал 6 — ең маңызды фактор) респонденттер стресске төзімділік пен қиындықтарды жеңу қабілетін бірінші орынға қояды, ал шет тілдерін білу сияқты білімге әсер ететін критерийлер 6-шы орында, компьютерлік сауаттылық 5-ші орында. Жоғарыда келтірілген мәліметтер университетте студенттердің ортасында білім мәдениеті идеяларын алға жылжытуда шет тілі және ақпараттық-коммуникациялық технологиялар пәндерінің әлеуеті жеткіліксіз пайдаланылатындығын көрсетуі мүмкін.

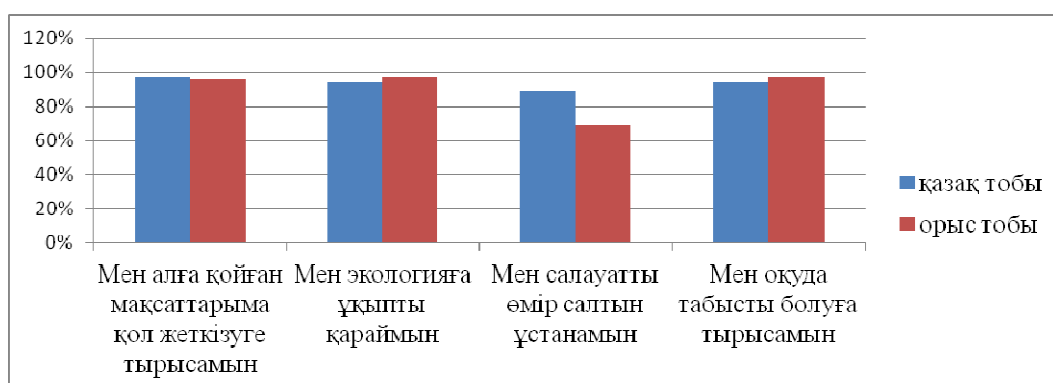
«Сіз өзіңізді бірінші кезекте кім деп санайсыз» деген сұрақты қоя отырып, біз тек төрт жауапты бөлдік — Қазақстан азаматы, өз ұлтының өкілі, өз діни тобының өкілі және әлем азаматы. Осы сұраққа жауаптарды талдау респонденттердің де осы сұраққа өз жауаптары бар екенін көрсетті және ең көп тарағандардың бірі «мен адаммын» жауабы болды, дегенмен ол қазақ тілді респонденттердің 5 %-ын және орыс тілді респонденттердің 7,9 %-ын құрады. Қазақ тілді студенттердің 76,3 %-ы және орыс тілді студенттердің 51,9 %-ы Қазақстан азаматы деп танылады; екінші орында «әлем азаматы» жауабы тиісінше 8,1 және 24,1 %, үшінші орында «өз ұлтының өкілдері» жауабы қазақ тілінде сөйлейтіндердің 5,2 % және орыс тілінде сөйлейтіндердің 8,3 % құрайды.

Сурет 2. Сіз алдымен өзіңізді кім деп санайсыз?

Келтірілген деректер дүниетанымды қалыптастыру процесіне, сананы жаңғыртуға байланысты пәндерді тікелей немесе жанама түрде зерделеу нәтижесінде ұлттық бірегейлікті сақтау идеялары қазақ тілді студенттер арасында да, орыс тілді студенттер арасында да тиісті дәрежеде қалыптасатынын көрсетеді.

Адамның сана-сезімін жаңғыртуға тікелей әсер ететін, өзін-өзі жүзеге асыруға деген ұмтылыс басты түрткі болғандықтан, біз «Сізге қандай ұмтылыстар тән» деген сұрақ қойдық және 4 жауап нұсқасы берілді: өз мүмкіндіктеріңізді ескере отырып, алға қойған мақсаттарыңызға қол жеткізу, салауатты өмір салтын сақтау, оқуда табысты болуға тырысу, экологияға ұқыпты қарау. Қазақ тілді және орыс тілді студенттер тобында біз бірдей жауаптар алдық. Бірінші орында — «мен алға қойған мақсаттарыма қол жеткізуге тырысамын» (97 % — қазақ тілінде сөйлейтіндер, 96 % — орыс тілінде сөйлейтіндер), екінші орында — «мен экологияға ұқыпты қараймын» (94,7 % — қазақ тілінде сөйлейтіндер, 97,2 % — орыс тілінде сөйлейтіндер), үшінші орында — «мен оқуда табысты болуға тырысамын» (94,7 — қазақ тілінде сөйлейтіндер, 97,1 орыс тілінде сөйлейтіндер), төртінші орында — «Мен салауатты өмір салтын ұстанамын» (88,8 % — қазақ тілінде сөйлейтіндер, 69,1 % — орыс тілінде сөйлейтіндер).

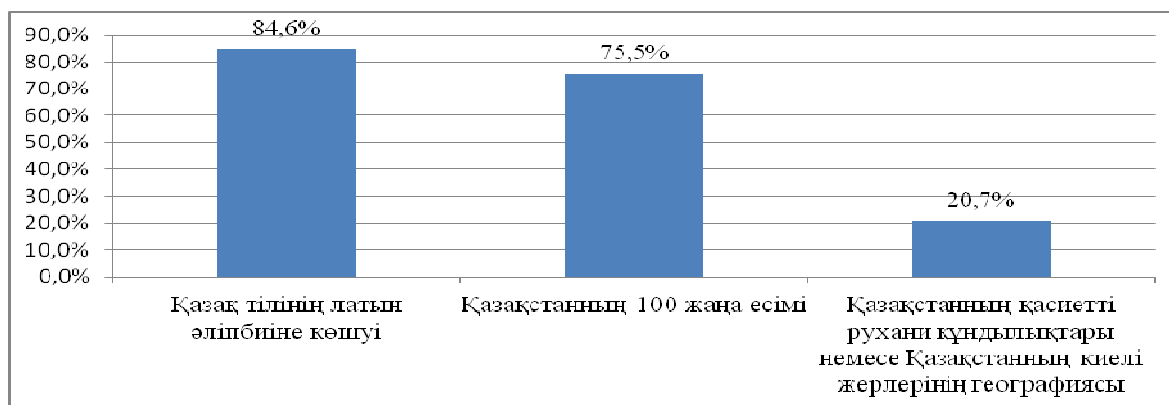
Сурет 3. Жеке тұлғаның бәсекеге қабілеттілік факторларының маңыздылығы бойынша саралау

Осы жауаптарды талдау зерттеліп отырған ЖОО студенттерінің мамандық таңдауы өз мүмкіндіктері мен қабілеттеріне сүйене отырып, саналы түрде жүзеге асырылды деп айтуға негіз береді, бұл жастар ортасында прагматизм құндылығының қалыптасқанын көрсетеді.

Мемлекет дамуының қазіргі кезеңінің маңызды аспектілері бар, оларды білу және түсіну әрбір жас маманға өзінің кәсіби қызметін жүзеге асыру үшін қажет.

Осындай аспектілердің бірі жастарды жалпыұлттық, адами құндылықтарға тарту факторлары болып табылады. Бұл сананың өзгеруі арқылы мүмкін, жастар арасында ұлтаралық келісім мен толеранттылық құндылықтарын қалыптастыру арқылы «Рухани жаңғыру» бағдарламасы бағытталған, онымен 100 % респонденттер таныс.

Айта кету керек, «Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында жүзеге асырылып жатқан жобаларды білу бір мағыналы емес. Мәселен, респонденттер «қазақ тілінің латын әліпбиіне көшуі» (84,6 %) және «Қазақстанның 100 жаңа есімі» (75,5 %) жобасымен көбірек таныс. «Қазақстанның қасиетті рухани құндылықтары» немесе «Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы» (20,7 %) жобасымен жастар аз таныс.

Сурет 4. "Рухани жаңғыру" бағдарламасы аясында жүзеге асырылып жатқан жобалар туралы білесіз бе?»

Қазақ тілді студенттердің 87,4 %-ы және орыс тілді студенттердің 71,3 %-ы «Рухани жаңғыру» идеяларын білу қазақстандықтардың қоғамдық санасының өзгеруіне ықпал етеді деп санайды. Осы бағдарламаның идеяларын ілгерілету үшін ең маңызды жоба «Өнеркәсіп пен инфрақұрылымды дамыту» (81,7 %) деп атайды, бұдан әрі «Ғылым мен технологияны дамыту (78 %) және «Білім беру мен денсаулық сақтау сапасын арттыру» (71,8 %) жобасының рөлі атап өтіледі. Студенттер «наразылық қозғалыстарын» (5,4 %) ең елеусіз жоба деп санайды.

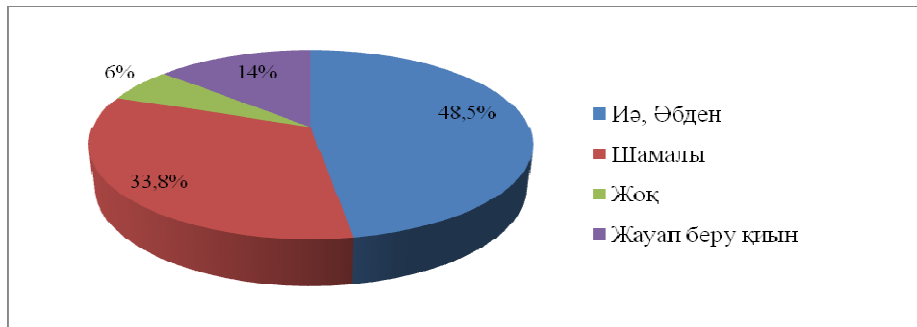

Сурет 5. Осы жобаларды білу қазақстандықтардың қоғамдық санасының өзгеруіне ықпал етеді деп ойлайсыз ба? (бір таңдау)

Қазақстан Республикасы — КСРО дағдарысы кезеңінде және ол ыдырағаннан кейін ұлтаралық қақтығыстар мен алауыздықты болдырмаған посткеңестік кеңістіктегі аздаған мемлекеттердің бірі. Бүгінгі таңда барлық ұлттар мен ұлыстардың өкілдері үшін экономикалық, әлеуметтік, мәдени, руха-

ни даму мүмкіндіктерінің теңдігі нақты қамтамасыз етілген көпұлтты, мәдени және көпконфессиялы қоғам құру ісінде Қазақстанның жетістіктері, ұлтаралық келісім, Қазақстан халқының бірлігі, гуманизм, ұлт құқықтары мен адам құқықтарының үйлесімді ұштасуы қағидаттарын іс жүзінде іске асыру айқын көрінеді [3].

Осылайша, «Қазақстанда жүргізіліп жатқан мемлекеттік саясат ұлтаралық келісім мен жастардың толеранттылығын қалыптастыруға ықпал ете ме» деген сұраққа респонденттердің 40,6%-ы «иә, әбден» деп жауап берді.

Сурет 6. Сіздің ойыңызша, Қазақстанда жүргізіліп жатқан мемлекеттік саясат ұлтаралық келісім мен жастардың толеранттылығын қалыптастыруға ықпал ете ме

Қорытынды

Осылайша, біздің зерттеуіміз «Рухани жаңғыру» идеяларын студенттік жастар ортасына жылжытудың педагогикалық идеологиясының орын алатынын және ЖОО-ның жастарды ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарға араластыру бойынша айтарлықтай резервтері бар екенін көрсетті. Дегенмен, оларды ЖОО-да оқу кезеңінде студенттік ортада ілгерілетудің белгілі бір тетігі қажет.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Программа «Рухани жаңғыру» — результаты и новые проекты. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://www.inform.kz/ru/programma-ruhani-zhangyru-rezul-taty-i-novye-proekty_a3437371
- 2 Сырымбетова Л.С. К вопросу приобщения студенческой молодежи к системе национальных ценностей / Л.С. Сырымбетова, В.В. Сергеева, К.С. Бутенова // Вестн. Иннов. Евраз. ун-та. — 2020. — № 4 (80). — С. 29–36.
- 3 Сергеева В.В. Научно-педагогические основы формирования патриотической культуры будущих педагогов в вузе: дис. ... д-ра пед. наук / В.В. Сергеева. — Бишкек, 2018. — 243 с.

Л.С. Сырымбетова, В.В. Сергеева, К.С. Бутенова, Л.М. Муратова

Потенциал вуза в продвижении ценностей «Рухани жаңғыру»

Сохранение и приумножение национальных ценностей — такова основная цель работы по реализации программы «Рухани жаңғыру». «Рухани жаңғыру» — новый этап в историческом развитии современного Казахстана. Модернизация общественного сознания каждой личности предполагает пересмотр молодыми людьми отношения к себе с целью достижения успехов в профессиональной деятельности и закрепления своей конкурентоспособности. При этом важно сохранить весь положительный опыт, который копился веками, особенности народа и страны, и в этом процессе системообразующую роль играет образование. На сегодняшний день в Казахстане остро стоит вопрос продвижения ценностей в студенческую среду, выработки у молодежи ощущений сопричастности к настоящему и прошлому Родины, ответственности за её будущее, но не до конца раскрыт потенциал образовательного пространства в реализации этого процесса. В условиях измененного образовательного пространства этих государств актуальным является процесс формирования нового поколения социально активных, ответственных за развитие и сохранение духовных ценностей молодых граждан, обладающих всеми ценностями, выдвигаемыми государствами. С целью определения исходного уровня сформированности ценностных установок «Рухани жаңғыру» у казахстанских студентов был проведен онлайн-опрос среди студентов и преподавателей казахстанских вузов посредством использования Гуглформы. Зна-

чимось данного мероприятия заключалась в возможности констатации исходного состояния сформированности ценностных установок программы «Рухани жаңғыру» у казахстанских студентов. В свою очередь, эти результаты станут исходной позицией для определения контента продвижения ценностных установок «Рухани жаңғыру» в казахстанских вузах. Анкетирование подтвердило необходимость активизации процесса социализации студентов. Замысел авторской идеи опроса лежит в обеспечении системности воспитательного процесса через его интеграцию в содержание учебных дисциплин. В этом аспекте продвижение ценностей программы «Рухани жаңғыру» в студенческой среде нуждается в поиске методологических решений и стратегий, которые являются предметом дальнейшей работы в рамках проекта. Ожидаемый эффект будет способствовать продвижению ценностей «Рухани жаңғыру» в студенческой среде.

Ключевые слова: ценности программы «Рухани жаңғыру», вуз, студенческая молодежь, глобализация, идентичность, казахстанская, национальная, молодое поколение.

L.S. Syrymbetova, V.V. Sergeeva, K.S. Butenova, L.M. Muratova

«The potential of the university in promoting values «by ruhani zhangyru»

Preservation and enhancement of national values — is the main goal of the work according to the implementation of the program «Rukhani Zhangyru». The program «Rukhani Zhangyru» is a new stage in the historical development of modern Kazakhstan. The modernization of the public consciousness of each individual involves a revision of the young people's attitude to themselves in order to achieve success in their professional activities and consolidate their competitiveness. At the same time, it is important to preserve all the positive experience that has accumulated over the centuries, the peculiarities of the people and the country, in this process and education plays a system-forming role. Today in Kazakhstan, the issue of promoting values in the student environment, developing young people's feelings of belonging to the present and past of the Motherland, responsibility for its future is acute, but the potential of the educational space in the implementation of this process is not fully disclosed. In the conditions of the changed educational space of these states, the process of forming a new generation of socially active, responsible for the development and preservation of spiritual values of young citizens with all the values put forward by the states is relevant. In order to determine the initial level of formation of the values of «Rukhani Zhangyru» among Kazakhstani students, there was organized an online survey among students and teachers of Kazakhstani universities using the Google Form. The significance of this survey lies in the possibility of stating the initial state of the formation of the values of «Rukhani Zhangyru» among Kazakhstani students. In turn, these results will be the starting point for determining the content of promoting the values of «Rukhani Zhangyru» in Kazakhstan's universities. The survey confirmed the need to activate the process of socialization of students. Our idea is to ensure the consistency of the educational process through its integration into the content of educational disciplines. In this aspect, the promotion of the values of «Rukhani Zhangyru» among students needs to find methodological solutions and strategies that are the subject of further work within the project. The expected results will contribute to the promotion of the values of «Rukhani Zhangyru» among students.

Keywords: values of «Rukhani Zhangyru», university, student youth, globalization, identity, Kazakhstan, national, young generation.

References

- 1 Prohramma «Rukhani zhanhyru» — rezultaty i novye proekty [Rukhani Zhangyru Program-results and new projects]. *inform.kz*. Retrieved from https://www.inform.kz/ru/programma-ruhani-zhangyru-rezul-taty-i-novye-proekty_a3437371 [in Russian].
- 2 Srymbetova, L.S., Sergeeva, V.V., & Butenova, K.S. (2020). K voprosu priobshcheniia studencheskoi molodezhi k sisteme natsionalnykh tsennostei [On the issue of introducing students to the system of national values]. *Vestnik Innovatsionnoho Evraziiskoho universiteta — InEU Bulletin*, 4 (80), 29–36 [in Russian].
- 3 Sergeeva, V.V. (2008). Nauchno-pedahohicheskie osnovy formirovaniia patrioticheskoi kultury budushchikh pedahohov v vuze [Scientific – pedagogical base of formation patriotic culture of future teachers at the university]. *Doktor's thesis*. Bishkek [in Russian].